

ANTTI SALMINEN

Öljyn katastrofi

Negarestani, Meyrink ja öljyn voimat

Gustav Meyrinkin novelli ”Öljyä, öljyä” (1903)¹ ja Reza Negarestanin *Cyclonopedia* (2008) rajaavat likipitäen ajanjakson, jota voidaan kutsua ”öljyn vuosisadaksi”. Tuona aikana modernit yhteiskunnat rakennettiin ja ylläpidettiin pääosin öljyenergialla, josta ne tulivat kohtalokkaan riippuvaisiksi. Öljyn alkaessa kriittisesti ehtyä tarvitaan toisia tapoja ajatella energiaa Meyrinkin ja Negarestanin teosten avulla energia voidaan käsittää muuksi kuin universaaliseksi resurssiksi tai aristoteeliseksi kyvyksi tehdä työtä. Osoittautuu, että öljyn energia on ktoonista, väkevää ja katalaa.

Energian ymmärtäminen hyödynnettävänä resurssina ja ihminen sen kuluttajana alkaa tulla öljyhuipun (*peak oil*) myötä auttamatta tiensä päähän. Harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta energian ja sen lähteiden ajattelu on jätetty yhtäältä fysiikalla ja toisaalta taloustieteillem. Nykytilanteesta ei edetä yksin tekniikan tai talousajattelun varassa: vaihtoehtoisten energialähteiden lisäksi tarvitaan vaihtoehtoisia tapoja ajatella energiaa. Filosofisesti vakuuttavat energian ontologiaan keskittyvät teokset ovat edelleen kirjoittamatta. Tästä huolimatta Martin Heideggerin ja Georges Bataillen tuotannoista on löydettävissä totunnaisesta poikkeavia tapoja lähestyä energiaa².

Heidegger ja Bataille hylkäävät aristoteelisen käsityksen energiasta voimana/kykynä tehdä työtä (*energeia*)³. Energiasta ei näin muodoin koidu suoraa hyötyä, eikä se määrity käytännöllisyyden kautta. Heideggerin kriittikissä energian hyödyntäminen johtaa luonnonvoimien kielteiseen valjastamiseen (*Gestellung*). Bataillelle energian ongelma on taas sen ylenmääräisyys. ’Yleisessä ekonomiasa’ (*économie générale*) energiasta hyötymisen ja sen säästämisen sijaan energiaan suhtaudutaan tuhlaten ja tuhlausta juhlien. Keskeinen ero Heideggerin ja Bataillen välillä on, että Heidegger erottelee ja arvottaa erilaisia energiankulutuksen ja käytön muotoja, kun taas Bataille ei erota toisistaan energiaa ja sen kulutusta⁴.

Yksin Bataillen ja Heideggerin energiakäsitysten erot osoittavat, että ei ole lainkaan itsestään selvää, mitä ajatellaan energiaa ajateltaessa. Richard Beardsworthin mukaan energiaa on mielekästä lähestyä fenomenalaisesti, koska se ilmenee vain aiheuttamisissaan muutoksissa ja efekteissä. Energia itsessään säilyy tuntemattomana muuttujana ja toisaalta universaalina abstraktiona.⁵ Beardsworthin ajatusta seuraten pääsy energian ontologiaan välittyy välttämättä aineellisesti. Energia käsitteellistyy luoksepääsemättömänä ja materiaa edeltävänä suurena.

Beardsworthin lähtökohdan ongelma ei ole niinkään ontologinen, vaan perin juurin pragmaattinen, ja se altistuu heideggerilaiselle kritiikille. Ajatus universaalista energiasta materiaa perustavampaa johtaa materiaa ajat-

telemiseen energian lähteenä, mikä vuorostaan mahdollistaa fossiilisten ja uusiutuvien luonnonvarojen ajattelun ensisijaisesti hyödynnettävinä resursseina. Kun energia irrotetaan aineesta ja universalisoidaan lopulta kilowattitunneiksi, luonnon materiat (hiilestä uraaniin), paikat (kaivokset ja padotut joet) ja olennot (energiapuusta teurasjätteen polttoon) näyttävät yksinomaan potentiaalisina ja hyödynnettävinä varaintoina. *Tekniikan kysymisessä* Heidegger muotoilee ajatuksen seuraavasti:

”Maa paljastuu nyt hiilikaivoksena, mantu malmiesiintymänä. [...] Nyt ilma asetetaan typen luovuttajaksi, maa malmien, malmi esimerkiksi uraanin, tämä ydinenergian, joka voidaan vapauttaa joko tuhoamiseen tai rauhanomaiseen käyttöön.”⁶

Siinä missä Heideggerin näkökulma koskee viime kädessä luonnon kokonaisuuden valjastamista, nykytilanteessa lienee perusteltua tarkentaa kysymystä öljyyn, jo siksi, että teollisten ja jälkiteollisten yhteiskuntien ’energeettinen perusta’⁷ saadaan siitä noin kuutiomailista öljyä, joka vuosittain maailmassa poltetaan. Öljyä etsitään itävaltalaisen kirjailijan profetianovellin (1903) ja iranilaisen filosofin monografian (2008) kaksoisvalotuksella.

Kaksi tarinaa öljystä

Öljyn pumppaus ja kulutus kasvoi voimakkaasti 1900-luvun ensivuosina, jolloin Meyrink kirjoitti novellinsa. *Cyclonopedia* kirjoittamisen ajankohta on vuorostaan likipitäen nykytiedon valossa noin vuodelle 2005 ajoitettu öljyhuipun hetki⁸. Meyrinkin ja Negarestanin kertomukset osuvat näin ollen lähes tarkalleen ”öljyn vuosisadan” alkuun ja loppuun⁹.

Kahden teoksen välille jännittyy ajanjakso, jona suhteellisen vaivatta hyödynnettävät öljyvarat poltettiin käytännössä alusta loppuun. Nick Landin kirjoittamat (ja julkaisemattomat) alkusanat sopivat tahattoman hyvin kuvaamaan Negarestanin kirjaa ja sen kirjoitushetkeä: ”Tänä historiallisena hetkenä [...] Negarestani saapuu turistina helvettiin kantaen jerrykannullista bensaa”.¹⁰

Miksi etsiä öljyn mieltä kahdesta, vieläpä varsin esoteerisesta, kaunokirjallisesta teoksesta? Ensinnäkin koska niiden ymmärrys öljystä on haastavan epäekonominen ja suurelta osin epätekninen. Negarestanille ja Meyrinkille öljy on kaikkea muuta kuin myönteisiä mielikuvia herättävä luonnonvara. Kummassakin tekstissä öljy esitetään kavalana ja ikään kuin liian hyvänä lahjana, jonka kuluttaminen ensin mädättää ja lopulta tuhoaa öljyriippuvaisen elämän edellytykset. Tai kuten *Cyclonopedia*n protagonistin Z laittamattomasti toteaa, ”Öljyn tuotannollinen välineellistäminen [...] on kuin ravitsisi itseään paholaisen ulosteella; on aina vaarana tulla myrkytetyksi kuoliaaksi tai vielä pahempaa.”¹¹

Toisekseen: eritoten Negarestanin kirjan tietyt kehitelmät avaavat vaihtoehtoisia suuntia energian ajattelunsa. Meyrinkin ja Negarestanin teokset aukovat Bataillen ja Heideggerin energiakritiikkejä ja tarkentavat niitä öljyn osalta. Seikkaperäisen analyysin sijaan, jota molemmat teokset kiistatta ansaitsisivat, keskityn pääosin öljyn ja energian teemoihin. Tämän vuoksi suuri osa *Cyclonopedia*n muista kerroksista ja teemoista jää käsittelemättä, eikä esimerkiksi Meyrinkin novellin kontekstiin juuri paneuduta.

Ironinen profetia ja öljyn ylenmäärä

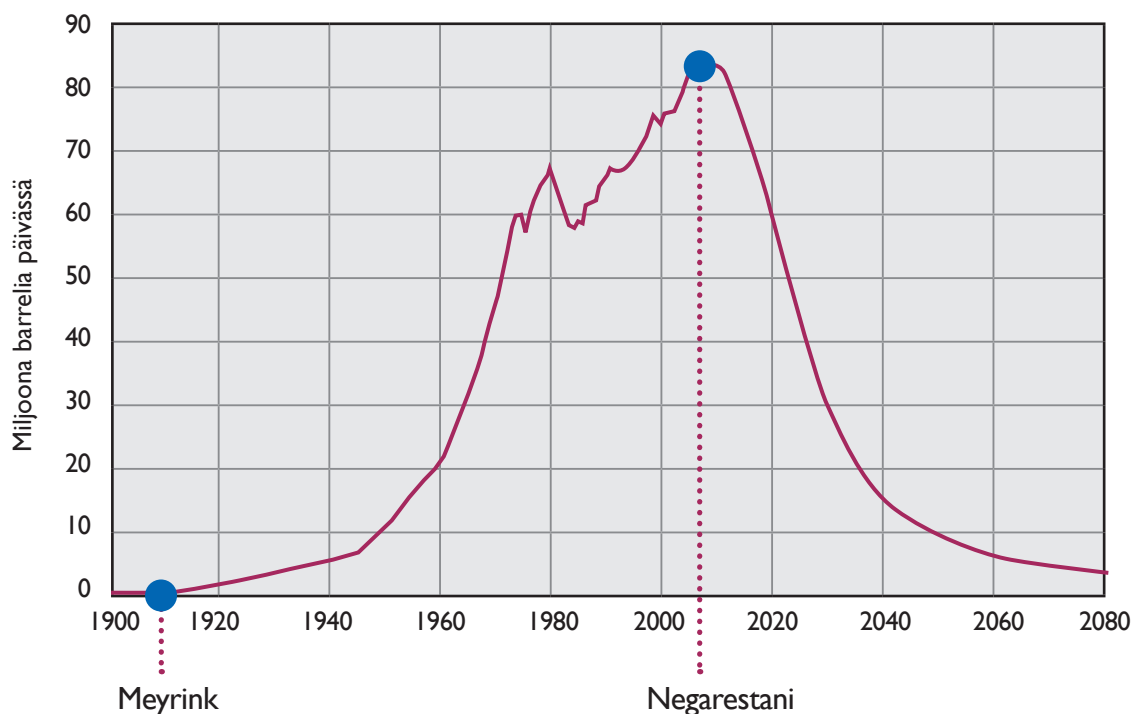
Meyrinkin novelli on muodoltaan moraliteetti, joka esittää rikkomuksen vallitsevaa järjestystä vastaan ja osoittaa sen seurauksen. Siinä missä *Cyclonopedia*n maailmanhahmotus on okkultinen arkeologia, joka paljastaessaan ideoitaan tuntuu kätkevän entistä perustavampia

salaisuuksia, Meyrink haluaa varmistaa, että ”määrätyt ennustukset tulevat kauttani yleisön tietoisuuteen”. Mitä ilmeisimmin kyseessä ei ole metafiktiivinen keino lisätä novellin kiinnostavuutta, vaan on oletettavaa, että aikansa salatieteellisessä alakulttuurissa viihtynyt Meyrink tarkoitti novellinsa profeetallisuuden otettavan kirjaimellisesti ja vailla ironiaa, jota sen sijaan itse tarinasta löytyy kosolti.¹²

Tarkasteltaessa 1900-luvun energiahistoriaa käy selväksi, että korkean EROEI:n¹³ öljylähteet ovat pääasiallinen energiasyöte, joka viime kädessä mahdollisti teollistumisen ja sen myötä mittavan talouskasvun. Edistysuskon vallitessa 1900-luvun alkuvuosina ja ennen ensimmäistä maailmansotaa Meyrink irtisanoutuu tästä moderniteetin energeettisestä perustasta. Vuoteen 1951 sijoittuvassa tarinassaan hän kuvaa maailmanlaajuista öljykatastrofaa, jota motivoi henkilökohtainen kosto ”ahdasmieliselle herrajoukolle”, ”joka yllytti itseään kaikkea sitä vastaan mikä ei ollut muottiin valettu”. Tarinan päähenkilö kemisti Jessegrim on klassinen transgressiivinen hahmo ja eräänlainen anti-Prometheus, joka ei tuo ihmiskunnalle tulta, vaan kaiken nielevän öljyn. Meyrinkin novellissa öljy edustaa kosta: se muistuttaa raamatullista vitsausta ja toimii esimodernina joukkotuhoaseena.

Meyrinkin novellia voi lukea tarinana öljyn löytymisestä ja paljastumisesta. Meyrinkin profetia on *Cyclonopedia*n okkultiaa selväsanaempimpi: kun öljy kerran päästetään maanpinnalle, peruuttamaton on tapahtunut; maailma hukkuu öljyynsä ja eetteriin jää kaikumaan vain epätoivoinen sähkösanoma: ”STOP Sähköttäkää välittömästi onko haju siellä yhtä sietämätön kuin täällä STOP

Maailman öljyntuotanto 1900-2080

Sydämellisin terveisin STOP Amerikka.” Jessegrimia nämä huolet eivät kiinnosta, hän ainoastaan viittaa lakonisesti apokalyptisiin laskemiinsa, jotka kertovat milloin veden sijaan sade tulee öljynä.

Nykyisen öljyriippuvaisen yhteiskunnan näkökulmasta Meyrink lunastaa tavoittelemansa profeettallisuuden assosioidessaan öljyn huumeisiin. Tohtori Jessegrim on rikastunut öljyllä ja meskaliinilla, kahdella narkoottisella aineella, joista ensimmäinen muuttaa taloudellis-yhteiskunnallisia ja jälkimmäinen keskushermostollisia kytkentöjä. Novellissa öljy ja meskaliini rinnastuvat toisiinsa Jessegrimin hahmossa:

”[...] kukoistavalla meskalikaupalla hän oli onnistunut tienamaan miljoonia. Meskal oli uusi huumaus- ja puudutusaine, jota hän oli oppinut valmistamaan. Laajoja alueita Tampicon lähiympäristössä oli hänen hallussaan, ja suunnaton öljyvarasto tuon alueen alla takasi hänen omaisuutensa suunnattoman kasvun.”

Itseään toteuttavaa ennustustaan Meyrink jatkaa ironisoidessaan taloudellisen ja sotilaallisen vallan reaktioita öljyhyökkyyn. Pörssille öljytuho ei ole niinkään katastrofi, vaan taloudellisen spekulatiivisuuden kohde. ”Amerikkalaisille” öljyä ja sen tuhovoimaa merkityksellisempää on sen taloudellinen vaikutus:

”Amerikkalaiset olivat hyvin kiinnostuneita. Heille tapahtumien kulku merkitsisi epäilemättä suuria vaikutuksia pörssikursseihin, ja erityisesti öljyn markkinahintaan.”

Öljyn alkaessa levitä merissä Manner-Euroopassa eletään vielä hetken aikaa totuttuun tapaan: ”Hinnat pysyvät vakaina ja uusimmat lait olivat astuneet voimaan hehkuttamaan isänmaallisuutta ja parantamaan keinoja värvätä sieluja sotilaspalveluun [...]” Öljyn hyökky muuttaa totunnaisia valtasuhteita ja jopa uuden sotilaallisen mestarisuunnitelman luonnostellut ”majuri Dressel Ritter von Glubinger ab Zinkski auf Trottelgrün, unohdettiin täysin”.

Meyrinkin novellin asetelma muistuttaa batailista käsitystä yhteiskunnasta, joka ”rajoitettuna taloutena” ei kykene ymmärtämään öljyn merkitystä ja oman vaurautumisensa ehtoja. Rajoitetun talouden ydinpiirre on nimenomaan sodan ihannoiminen ja siitä hyötyminen¹⁴. Sitä vastoin Jessegrim, joka kokee ”sairasta rakkautta” kaiken tuhlaavia ja tuhoavia mongolivalloittajia kohtaan on karikatyyri Bataillen yleisen talouden energiankäytöstä: hän uhraa ja juhlii tuhoa. Jessegrimin juonen vuoksi Meyrinkin kuvaamassa rajoitetussa taloudessa ilmaista energiaa on yhtäkkiä aivan liikaa, niin paljon, että rannikkokaupungit hukkuvat siihen. Öljyn todellinen ongelma on sen valtava ylenmäärä, jolle vauraudessa rypevässä taloudessa, jossa ”lehdet ilmestyvät puolet paksumpina kuin eilen”, ei keksitä mitään käyttöä. Ainoa mieleen juontuva ratkaisu on käskeä upseerit rannoille torjumaan öljyä ”valtavilla imupapereilla”. Tämä ratkaisee vuorostaan liiallisten upseerien ongelman, sillä jos öljyä torjuttaisiin ”kemiallisilla aineilla”, upseereille ei keksittäisi mitään käyttöä.

Vaikka Meyrinkin hahmottelemassa kuvassa öljyä

on liikaa eikä liian vähän, hän oli jälkiviisaasta näkökulmasta kummallisen oikeassa. Tuhatyhdeksänsataaluvun alussa öljyä oli todella liikaa, niin valtavasti, että modernit yhteiskunnat saatettiin suunnitella ja rakentaa sen suomalle energeettiselle perustalle (ajatellaan vaikkapa esikaupunkirakenteen logistista öljyriippuvuutta). Siksi Meyrinkin novellissa ei niinkään ole kyse öljykatastrofista, vaan öljystä, joka on katastrofi.

Mustan energian ensyklopedia

Jos H. P. Lovecraft, Gilles Deleuze ja Nick Land olisivat olleet islamin profeettoja, Koraani voisi olla *Cyclonopedia* kaltainen kirja. *Cyclonopediassa* öljy, arabian *naft*, on myyttistä materiaa, joka muodostaa Lähi-idän fantasmagorisen kollektiivisen ja samalla poliittisen alitajunnan. Samalla tavoin kuin myyttinen kertomus sakkautuu ja painuu hitaasti yhteisöllisen tietoisuuden pohjalle, öljyn hiilivetyketjun muodostuminen vaatii esihistoriallisia ajanjaksoja. Öljyn Negarestani hahmottaa olentona, joka on kaikkea muuta kuin yksioikoinen resurssi. Se ei anna energiaa elämälle vaan kiihdyttää kuolemaa.

Käsitteellisessä runsaudessaan *Cyclonopedia* suorastaan parodioi Deleuzen ja Guattarin teoksen *Mitä filosofia on?* teesiä, jonka mukaan filosofian taito on muodostaa, löytää ja valmistaa käsitteitä¹⁵. Blogimerkinnässään Negarestani selvittää *Cyclonopedia* suhdetta Deleuzen ja Guattarin filosofiaan seuraavasti:

”Antaessaan energeettisille psyyken teorioille geofilosofisen kierteen *Cyclonopedia* eroaa deleuze-guattarilaisesta geofilosofiasta ja niin ikään spekuloi eri tavoin sota-koneen, maan, kapitalismin, monoteismin, inhimillisen ja kosmisen malleilla.”

Eittämättömästi omaperäisyydestään huolimatta Negarestanin teos edustaa melko vakiintunutta genreä, teoreettista fiktiota (*theory-fiction*), jolla on pitkä historia esimerkiksi 1600-luvun eurooppalaisten alkemistien allegorian asuun puetuista kemiallisista traktaateista aina Jean Baudrillardiin ja Jorge Luis Borgesiin¹⁶. Jo pelkästään lajityyppinsä ja kirjoitustyyhinsä vuoksi Negarestanin tulkinta öljystä irrottautuu teknis-rationalistisesta asenteesta käsittää öljy laskettavana ja hyödynnettävänä resurssina. Implisiittisesti *Cyclonopedia* väittää, että (Lähi-idän) öljyn ymmärtämiseksi sitä on lähestyttävä epäsuorasti öljyn kulttuurin ja kielen, tässä tapauksessa islamilaisuuden ja arabian, konteksteissa.

Negarestanin kirjan filosofista positiota voidaan luokitella ’spekulatiiviseksi realismiksi’, jonka päänimiä ovat Ray Brassier, Graham Harman, Quentin Meillassoux ja Iain Hamilton Grant.¹⁷ *Speculative Realism* -konferenssin pohjalta 2007 nimensä ottaneen suuntauksen (koulukunta on luullakseni liian vahva ilmaus) filosofiaa yhdistää usein epätodennäköisten, koettelemattomien ja provokatiivisten filosofisten kantojen tuominen keskusteluun. Esimerkiksi Brassier päätyy kirjassaan *Nihil Unbound* reduktiiviseen eliminativismiin ja radikaaliin nihilismiin. Quentin Meillassoux’n filosofia vuorostaan hylkää kaiken kausaalisuuden rajoittamattoman kontin-

”Meyrinkia ja Negarestania kuunnellen öljy ei ole energiaa, se on mustaa ja katastrofaalista.”

genssin hyväksi.¹⁸ Spekulatiivisen realismin kontekstissa myös *Cyclonopedia* tarjoutuu luettavaksi enemmän kuin fiktiona: se on Lähi-idän kattava maailmanhahmotus, joka kaikessa mahdollisuudessaan tarjoutuu nykyisen öljypohjaisen energieettisen perustan vaihtoehdoksi.

Öljyn ehtymisen alkaessa koetella nykyisiä siitä riippuvaisen elämän edellytyksiä, kokeellinen lähtökohta on puolustettavissa sen sijaan, että oletettaisiin teknisen kehityksen itsestään ratkaisevan energieettiset aporiinsa. Öljyn laskelmoivan ekonomian sijaan *Cyclonopedia* tarjoaa käsiteavaruuden, joka luo omanlaistaan ontologiaa, politiikkaa ja jopa teologiaa öljyn ympärille. Teoksen perusrakenteita ovat naftan ohella käytävät, kolot, tomu ja hiekka. Siinä missä H. P. Lovecraftin kauhukuvasto ammentaa limasta, mädästä ja märkydestä, *Cyclonopedian* kauhu nousee kuivuudesta, jota öljyn tahmeus vetää puoleensa.

Cyclonopedian valtalähde on silti islamilainen traditio, josta Negarestani ammentaa vailla minkäänlaista poliittista korrektiutta. Land kiteyttää: ”Islam on Negarestanille sitä, mitä marxilaisuus on Bataillelle.”¹⁹ *Cyclonopedian* kuvaama Lähi-itä ei ole orientalistisen mystinen, vaan vesi, pöly, kirjainmerkistö ja aavikon äänet ovat läpeensä riivattuja. Yllättävää kyllä vastakkainasettelu ”terrorismin vastaista sotaa” käyvän lännen kanssa jää lopulta näennäiseksi. Negarestanin tulkinnessa öljy sinänsä on lännelle ja idälle huomattavasti vieraampi kuin ne ovat toinen toisilleen. Vaikka Lähi-itä on öljyn kehto, nimenomaan öljystä sotaa käyvä länsi on sen salaa mädättämä, koska toisin kuin idässä, länessä öljyn demonisuutta ei ole koskaan ymmärretty. Kun länsimaissa öljy kaadetaan moottoreihin, islamilaisissa maissa se tarkoittaa apokalyptisen islamismin voiteluainetta, Z toteaa.²⁰

Cyclonopedia luo uutta mytologiaa öljynarkoottiselle yhteiskunnalle, se kertoo öljyn synnyistä ja demonisista pyhistä. Käsitys on lähellä Bataillen tulkintaa gnostilaisuudesta, josta hän löytää ’pohjamaterialisminsa’ (*le bas matérialisme*), käsityksen materiasta, joka on aktiivinen prinssiippi ja pahuuden synonyymi.²¹ *Cyclonopediassa* jälkitekolliset yhteiskunnat ovat ymmärtämättömyyttään tämän jälki-gnostilaisen kultin seuraajia:

”Salaisesta oikusta, islamilaisia islamilaisemman kiihkon ajamina kapitalismin sekopäät syöksyvät päin islamilaista apokalyptisia öljyn voitelemine sotakoneineen.

Kun asiaa katsotaan öljyputken läpi, valistuksen koneet ovat erittäinkin petromongoloideja.”²²

Cyclonopediaa voikin lukea yhden keskeisen valistuksen kirjallisen koneen, ensyklopedian, nurinkääntönä ja parodiana. Teoksen lopussa on selitetty joitakin kirjan keskeistermejä, mutta monet määrittelyistä hämärtävät käsitteitä entisestään. Ensyklopedia-genreen viittaa myös *Cyclonopedian* nimi. Ensi kertaa vuonna 1728 julkaistu Ephraim Chambersin *Cyclopædia, or A Universal Dictionary of Arts and Sciences* oli ensimmäisiä englanniksi kirjoitettuja ensyklopedioita, joka toimi Diderotin ja d’Alembert *Encyclopédien* innoituksena.²³ Valistuksen valon sijaan *Cyclonopedia* tekee maankuoren alisen epäinhimillisen pimeyden näkyväksi.

Negarestanilaisessa öljyssä ei kiteydy inhimillinen ja romantisoitu *toinen*, vaan mahdoton ja tuhoava *reaalinen*, jonka mittapuut ovat radikaalin epäinhimilliset. Negarestani antaa tälle monta (enemmän tai vähemmän hupaisaa) nimeä, jotka tavalla tai toisella liittyvät öljyyn ja Lähi-idän varjohistoriaan: Z-joukko, Kammotusten Äiti, Tell, Tomu ja Pazuzu. Demonisen katraan osana ja sen katalyyttinä negarestanilainen öljy on ktooninen elämänmuoto, jonka ottaminen energianlähteeksi on muuttanut sen yhtäältä uhanalaiseksi ja toisaalta kaikkialla läsnä olevaksi. *Cyclonopedian* okkultinen metafysiikka on läpeensä materialistista, mutta sen materiat ja energiat ovat demonisia voimia. Demonisuuden ydin, ja samalla koko teoksen keskeisfunktio, on aineen muuttuminen energiaksi ja toisinpäin. Siinä missä kuollut muuttuu ja paljastuu eläväksi, elävä paljastuu kuolleeksi.²⁴ *Cyclonopedian* oudossa ontologiassa aurinko ja maapallon öljyinen sisin ovat salaliitossa sen pinnalla eläviä olentoja vastaan.

Negarestanilla sukellus perustavimpaan materialismiin toisaalta avaa ktoonisen pyhän ulottuvuuden, joka on öljystä musta. Negarestanilaista ajattelua voisi hieman pelkistää määritellä ’mustaksi vitalismiksi’. Mustaa se on auringon ja silmän vastaisena, mutta myös keskittyessään tarkastelemaan elämänmuotoja ja kokonaisia kulttuureja tuhon ja kuoleman näkökulmasta. Tuhon perspektiivistä se juhlii syvästi epäinhimillistä, jopa epäorgaanista elämää, joka asettuu auringon talouden ja maan pintakerrosten elämän aliseksi ulkopuoleksi (*outside*). Meyrinkin Jessegrim oli hybriksessäänkin lopulta vain ihminen, kun

taas *Cyclonopediassa* rajoitetun talouden haastaa pimeä luonto, josta rajoitetun talouden näkökulmasta paljastuu vain öljy.

Öljyn salaliitolla elämää vastaan on katetta myös myyttisen avaruuden ulkopuolella. Öljyn löytyminen lähes poikkeuksetta tuhoaa löytöpaikan ympäristöllisesti ja usein myös sosiaalisesti. Öljy muistuttaa siksi materialisoitunutta imperialismia, joka tullessaan tuhoaa paikalliskulttuurit siinä missä paikallislunnot. Onko haju siellä yhtä sietämätön kuin täällä?

Demoneita moottorissa

Öljyn ajattelemiseksi *Cyclonopedia* tarjoaa kaksi perusovallusta. Ensinnäkään öljy ei *sisällä* abstraktia energiaa, vaan se on omaehtoinen voima. Toisekseen voiman käyttäjä alkaa muistuttaa käyttämäänsä voimaa: öljyn käyttämisen sijasta öljy alkaa käyttää käyttäjänsä. Öljy ei ole teollistuneiden yhteiskuntien käyttövoima, vaan teollistuneet yhteiskunnat ovat öljyn käytössä. *Cyclonopedian* lähtökohdat vertautuvat melko vaivatta Heideggerin teknologia- ja energiakritiikkiin. Öljyn paljastaminen öljylähteeksi ja asettaminen energiaresurssiksi johtaa sen voimien, fossiilisen synnyn aikaulottuvuuden ja todellisen merkityksen unohtamiseen.

Cyclonopediassa yksi ajatus ja sen ironia toistuu toistumistaan: saastaiset pyhät ja niiden hirviöt, se mikä piti olla inhimilliselle vierainta, on öljyn negarestanilaisesti ilmaisten ”universaalien telluriamaisen voiteluaineen” muo-

dossa läsnä lähes kaikkialla.²⁵ *Cyclonopedian* herättämä todellinen kauhu syntyy oivalluksesta, että öljyn pimeys ei lopulta paikannu Lähi-itään, vaan se vaikuttaa poltto-moottoreissa, öljypohjaisissa lannoitteissa ja arkipäiväisissä muoviesineissä, niin rikkaassa pohjoisessa kuin köyhässä etelässäkin. Jälkmodernin elämän jokapäiväinen edellytys on kuoleman materiaallinen muoto.

Muutettavat muuttaen *Cyclonopedian* maailmanhahmotuksen oivallus ei ole fiktiivinen, vaan parempi lähtökohta öljyn ymmärtämiseksi kuin tieto jäljellä olevista öljyvaroista tai päivän hinta barrelilta. Tieteellinen ja tekninen sivilisaatio kelluu öljyisen irrationalismin varassa. Öljyn ehtyminen on näennäisongelma verrattuna siihen narkoottiseen riippuvuuteen, johon etenkin petrofilinen pohjoinen pallonpuolisko on ajanut itsensä. Jos kohta uni oli painajainen, pahinta on herääminen – kun öljyn universaalinen voiteluaine ehtyy, hiekka alkaa rahista laakereissa. Meyrink ja Negarestani osoittavat, että öljyn vuosiadassa ei ollut kyse länsimaisesta elämän- vaan kuolemantavasta.

Vaihtoehtoja öljyn resurssijattelulle ja laajemmin ottaen abstraktin energian vallalle on vähintään kaksi. Seuraamalla *Cyclonopedian* ajatusta öljyn perustavuudesta, luokittelemattomuudesta ja hirvittävydestä, energian ensisijaisuus suhteessa sen lähteeseen kääntyy ympäri. Energia ei ole tuntematon ja perimmäinen muuttuja, vaan kuten öljyn jalostetut muodot, se on näkyvillä kaikkialla ja kaiken aikaa, jos sitä vain osaa katsoa. Energia on synonyymi elämälle, tai negarestanilaisesti

kääntäen kuoleminen ja tuhon prosesseille. Jälkimmäistä seuraten myös energiakierron suunta kääntyy ympäri: öljy ei muutu energiaksi, vaan auringon energia ja orgaaninen kierto muuttuu öljyksi.

Ei-abstraktia materioiden voimaa voidaan kutsua Georges Bataillen termillä 'heterogeeniseksi energiaksi', kuten Allan Stoekl sitä tulkitsee: "[heterogeeninen energia] on vastakohta energialle, joka on vain voimaa tehdä työtä ja luoda (vallitsevaa) järjestystä".²⁶ Stoekelin ajatusta kehitellen heterogeeninen energia ei voi olla vain abstraktin energian vastakohta, vaan energeettisten muotojen ja muodonmuutosten moneus, jota ei pelkistetä resursseiksi.

Heterogeenisen ajatuksesta juontuu myös toinen vaihtoehto, yleistetyn energiäkäsitteen sulkeistaminen. Universaalin energian käsitteen sijaan huomio on kiinnitettävä materioiden ja prosessien toisiinsa liittyviin ja palautumattomiin voimiin. Abstraktin energian sijaan

negarestanilaiset tuttuudessaankin tuntemattomat "anonyymit materiaalit" kuten öljy ja niiden väliset toisiinsa palautumattomat erot pitää asettaa kysymyksen kohteiksi. Sillä voimat ovat todella erilaisia, ne eivät ole neutraaleja ja vaativat aina jotain käyttäjältään. Esimerkiksi tuulivoiman ja öljyn välillä on niin ratkaisevia laadullisia eroja, geofilosofiasta suurvaltapolitiikkaan, että kyse ei ole enää samasta voimasta tai yhdestä energiasta.

Heideggerin luonnon valjastamisen ongelmaa universaalin energiäkäsitteen sulkeistaminen ei kenties poista, mutta se tekisi jälleen näkyviksi niitä eroja, jotka unohtamalla öljy on abstrahoitu, sen voima kadotettu ja syntynyt unohtettu. Meyrinkia ja Negarestania kuunnellen öljy ei ole energiaa, se on mustaa ja katastrofaalista. Kääntäen ajateltuna öljy ei ole energian lähde, vaan kohtalo ja lopputulos, muodonmuutoksen viimevaihe, johon pääsemiseksi tarvitaan valtavasti kuollutta kudosta, edistyksettömiä aikakausia ja syvää unohtusta.

Viitteet

- 1 Kiitos J. K. Ihalaiselle luvasta painaa hänen käännöksensä Meyrinkin novellista uudelleen tähän lehteen.
- 2 Keskeisimmät Heideggerin tekstit energian kannalta ovat nähdäkseni Heidegger 2007 & Heidegger 2000 (*Maailmankuvan aika*). Bataillen energian filosofia tiivistyy teoksessa *La part maudite*, jossa hän esittää teoriansa 'yleisestä ekonomiasta' (*économie générale*).
- 3 Stoekl 2007, 134. Aristoteleen *Metafyysiikassa* on myös toinen termi energialle, *dynamis*, jota Stoekl ei käsittele. Georg Luck esittää, että *dynamis* vastaisi ns. primitiivisten kulttuurien käsitystä *manasta* (Luck 2006, 6). Suomeksi *dynamis* voisi kääntyä *väeksi*.
- 4 Sama, 141.
- 5 Beardsworth 1999.
- 6 Heidegger 2007, 19.
- 7 'Energeettisen perustan' (vrt. dialektisen materialismin 'materialistinen perusta') käsitteellä viitataan kulloisenkin yhteiskuntajärjestyksen energiasuhteeseen, joka määrittää ja läpäisee tuon yhteiskunnan perustavimpia reunaehtoja.
- 8 Kesän 2009 tuotantotietojen perusteella ajoitus vuoteen 2005 on kyllin tarkka. Ks. <http://www.theoilcrash.com/node/5582>.
- 9 Alkuperäisen lähde: <http://www.lifeaftertheoilcrash.net/>. Luonnollisesti tulevaisuuden tuotantoluvut ovat hypoteettisia, mutta kellokäyrän rakenne (ns. Hubbertin käyrä) on öljyhuipun oletuksella todennäköinen (esim. Stoekl 2007, 118).
- 10 Land 2004.
- 11 Negarestani 2007, 69.
- 12 Kuten niin monen muunkin 1900-luvun alkuvuosikymmenten (esi)modernistin Rilkestä Kandinskyyn, Meyrinkin ajatus ja kokemusmaailma oli suuressa määrin salatieteiden ja teosofisten oppien läpäisemä; ks. Treitel 2004, 109 & 128.
- 13 EROEI-käsitteestä (*Energy Returned on Energy Invested*) katso tarkemmin Tere Vadénin artikkeli tässä lehdessä. Vadénia

- 40 on myös kiittäminen keskusteluista, jotka autoivat muotoilemaan artikkelin argumentteja.
- 14 Stoekl 2007, 49.
- 15 Deleuze & Guattari 1993, 14.
- 16 Ks. Baudrillard 2008, 3.
- 17 Spekulaatiivisten realistien kirjoituksiin ja keskinäiseen debattiin voi tutustua esimerkiksi *Collapse*-lehdessä, joka on ilmestynyt vuodesta 2006.
- 18 Rajoittamattoman kontingenssin teoriansa kehittää etenkin teoksessa *After Finitude* (2006).
- 19 Land 2004.
- 20 Negarestani 2007, 20.
- 21 Stoekl 2007, 22. *Cyclonopedia*sta ei ole vaikea löytää viitteitä gnostilaisuuteen, teos esimerkiksi kuhisee demiurgisia jumaluuksia (esim. 116 & 167–174).
- 22 Negarestani 2007, 72.
- 23 Kafker 1981, 123. Chambersin *Cyclopaedia* voi lukea faksimilelaitoksena osoitteesta <http://digicoll.library.wisc.edu/HistSciTech/subcollections/CyclopaediaAbout.html>.
- 24 Ks. esim. 145–149, luku "Telluro-Magnetic Conspiracy Towards the Sun".
- 25 Bataillilainen saastainen pyhyys on lähellä *Cyclonopedia*n öljykvastoa, mutta öljyn teologian avaamiseen ei artikkelin tila anna myöten.
- 26 Stoekl 2007, 135.

Kirjallisuus

- Bataille, Georges, *La part maudite* (1947). Minuit, Paris 1967.
- Beardsworth, Richard, Editorial. *Tekhnema. Journal of Philosophy and Technology*. Vol. 5: Energy and Chance. <http://tekhnama.free.fr/5editorial.html>. 1999. [Luettu 15.9.2009]
- Baudrillard, Jean, *Fatal Theories*. Toim. David B. Clarke, Marcus Doel. Taylor & Francis, London 2008.
- Bradshaw, Lael E., Ephraim Chamber's *Cyclopaedia*. Teoksessa *Notable Encyclopedias of*

- the Seventeenth and Eighteenth Centuries: Nine Predecessors of the Encyclopédie*. Toim. Frank A. Kafker. Voltaire Foundation, Oxford 1981, 123–140.
- Deleuze, Gilles & Guattari, Félix, *Mitä filosofia on?* (Qu'est-ce que la philosophie?, 1991). Suom. Leevi Lehto. Gaudeamus, Helsinki 1993.
- Heidegger, Martin, *Kirje "humanismista" sekä Maailmankuvan aika* (Brief über den "Humanismus", 1946; Die Zeit des Weltbildes, 1938). Suom. Markku Lehtinen. Tutkijaliitto, Helsinki 2000.
- Heidegger, Martin, *Tekniikka ja käänne* (Die Technik und die Kehre, 1962). Suom. Vesa Jaaksi. niin & näin -kirjat, Tampere 2007.
- Land, Nick, Other Endings. <http://blog.urbanomic.com/cyclon/pre-cyclone.html>. 2004. [Luettu 15.9.2009]
- Luck, Georg, *Arcana mundi. Magic and the Occult in the Greek and Roman Worlds* (1985). Johns Hopkins University Press, Baltimore 2006.
- Meillassoux, Quentin, *After Finitude. An Essay on the Necessity of Contingency* (Après la finitude, 2006). Käänt. Ray Brassier. Continuum, London 2008.
- Meyrink, Gustav, *Öljyä öljyä. (Petroleum Petroleum, 1903)*. Suom. J. K. Ihalainen. *niin & näin* 4/09.
- Negarestani, Reza, *Cyclonopedia. Complicity with Anonymous Materials*. re.press, Melbourne 2008.
- Negarestani, Reza, Eliminative Culinarism, Hakim Bey's Review on *Cyclonopedia*, April 21, 2009. <http://blog.urbanomic.com/cyclon/archives/2009/04/>. [Luettu 15.9.2009]
- Stoekl, Allan, *Bataille's Peak. Energy, Religion, and Postsustainability*. University of Minnesota Press, Minneapolis 2007.
- Treitel, Corinna, *A Science for the Soul. Occultism and the Genesis of the German Modern*. Johns Hopkins University Press, Baltimore 2004.